

КУЛЬТУРА ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Козубовська І.В.,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету,

Розач Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови Ужгородського національного університету

CULTURE OF FOREIGN COMMUNICATION AS AN IMPORTANT PART OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE MODERN SPECIALIST

Kozubovska I.,

doctor of pedagogic sciences, professor, head of Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School of Uzhhorod National University,

Rohach L.

candidate of philological sciences, associate professor of the department of English language of Uzhhorod National University

Анотація

В статті розглядаються питання важливої ролі іншомовного спілкування в різних сферах професійної діяльності. Підкреслюється, що вміння іншомовного спілкування є важливою складовою професійної компетентності сучасного фахівця. Наголошується на необхідності формування вмінь іншомовного спілкування у процесі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Abstract

In this article the questions of the important role of foreign communication in the different fields of professional activity are considered. It is underlined that the skills of foreign communication are an essential part of professional competence of modern specialists. The necessity of formation of foreign communication skills in the process of professional training in the higher educational establishment has been discussed.

Ключові слова: спілкування, вміння професійного іншомовного спілкування, професійна діяльність, фахівці.

Keywords: communication, skills of professional foreign communication, professional activity, specialists.

Сьогодні ми є свідками розширення міжнародних контактів, поглиблення міжнародного співробітництва у різних сферах, поступової інтеграції України в світову спільноту, що ставить нові підвищені вимоги до підготовки фахівців, зокрема й іншомовної. Міжнародні контакти неможливо здійснювати без знання громадянами нашої країни іноземних мов.

В «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» [1, с. 3] підкреслюється, що оволодіння вміннями іншомовного спілкування допоможе: підготувати усіх європейців до зростаючих потреб міжнародної мобільності і тіснішої співпраці в галузі освіти, культури та науки, торгівлі і промисловості; сприяти взаємному розумінню і терпимості, повазі до особистості і культурних відмінностей шляхом більш ефективної міжнародної співпраці; підтримувати і розвивати далі багатство і різноманітність європейського культурного життя шляхом глибшого взаємного пізнання національних та регіональних мов, що вивчаються; попереджувати небезпеку, що може бути результатом маргіналізації тих, у кого недостатньо розвинені вміння, необхідні для успішного спілкування в інтерактивній Європі.

Як відзначає академік В.Кремінь, інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Без таких знань долучитися до міжнародного співтовариства буде неможливо [2], з чим не можна не погодитися.

Очевидно, не буде помилковим твердження, що сьогодні знання іноземних мов з особистої потреби переростає в потреби державного масштабу, стає національним капіталом.

Сучасні євроінтеграційні процеси, розвиток ринкових відносин, міжнародна конкуренція ставлять високі вимоги до професіоналізму вітчизняних фахівців. Вважаємо, що володіння фахівцями вміннями іншомовного ділового спілкування є одним із важливих показників їх професіоналізму і, відповідно, важливою складовою їх професійної підготовки. Справжній професіоналізм у будь-якій діяльності пов'язаний з інтенсивною та стійкою мотиваційно-емоційною спрямованістю людини на досягнення значних результатів діяльності, що неможливо здійснити без високої професійної компетентності, яка передбачає наявність у людини відповідних знань, умінь і навичок. Безперечно, кожна професія вимагає конкретних знань, спеціальних умінь, проте для багатьох професій надзвичайно важливим є вміння спілкуватися, взаємодіяти з іншими людьми, що в значній мірі визначає високий професіоналізм, професійну компетентність.

Безумовно, сучасний фахівець-професіонал повинен володіти не тільки загальними і спеціальними знаннями й вміннями використовувати їх у практичній професійній діяльності, але й вміннями професійно-ділового спілкування, в тому числі й іншомовного, про що йде мова у працях М.Бабинець, Н.Гайдук, І.Ключковської, Н.Микитенко Л.Морської та ін.

Відомо, що на сьогоднішній день найбільш поширеною мовою ділового спілкування є англійська мова. В зв'язку з інтенсивним розвитком світової

економіки в умовах глобалізації, міжкультурної інтеграції і комунікації, англійська мова стала основною мовою міжнародного політичного, економічного, культурного співробітництва. Визнання англійської мови як офіційної в понад 60 країнах світу дозволяють розглядати її як світову мову. Як правило, переважна більшість представників політики, економіки, культури всіх європейських країн в тій чи іншій мірі володіють англійською мовою, що дає їм можливість спілкуватися без перекладачів. Відзначимо, що наприкінці 60-х років почав формуватися такий цікавий підхід до вивчення англійської мови як «англійська мова для спеціальних цілей», зумовлений вузькою спеціалізацією професійної діяльності, що стосується лише певної фахової сфери індивіда і передбачає усвідомлення потреби вивчення іноземної мови заради певної мети [3, с.136].

Л. Морська підкреслює, що збільшення зарубіжних контактів нашої держави, активізація процесів європейської та світової інтеграції суттєво підвищує значущість іноземних мов у системі освіти, саме тому в умовах сьогодення зростає значення ефективного викладання іноземних мов, пошуків нових, досконаліших підходів і технологій їх навчання, які забезпечили б досягнення високих результатів [4, с. 1].

Дійсно, на сучасному етапі розвитку людської спільноти особливої актуальності набуває необхідність вивчення іноземної мови, яка є засобом міжкультурного спілкування у різних сферах людської діяльності (політика, економіка, культура, соціальна сфера тощо), засобом взаєморозуміння народів, країн, соціальних систем і узагальнення досягнень національних культур у розвитку загальнолюдської культури, збагачення духовними цінностями, створеними різними народами і людством у цілому, засобом міжкультурної взаємодії.

Слід відзначити, що іноземна мова – особливий предмет, який суттєво відрізняється від інших предметів, які вивчаються у вищому навчальному закладі. Кінцевим результатом процесу вивчення іноземної мови є не тільки відповідні знання, але й сформовані практичні вміння і навички усної і письмової мовленнєвої діяльності. Оволодіння іноземною мовою неможливе без ознайомлення з культурою країни, з менталітетом людей, тобто, майбутнім фахівцям необхідно засвоїти не тільки саму мову, але й образ іншого світу, спосіб мислення людей, які живуть в цьому світі і використовують мову для спілкування.

Вважаємо, що сьогодні змінилася роль іноземної мови в суспільстві, тому що з навчального предмета вона перетворилася у важливий елемент сучасної системи освіти, в засіб досягнення професійної реалізації особистості. На сучасному етапі розвитку суспільства знання і володіння вміннями іншомовного професійного і ділового спілкування є якісною характеристикою фахівця.

Володіння вміннями іншомовного ділового спілкування не тільки сприяє ефективному міжнаціональному спілкуванню і співробітництву на про-

фесійному і особистісному рівнях, але відіграє позитивну роль у забезпеченні загального розвитку фахівців, розширенні їх світогляду, поглибленні знань про навколишній світ, про людей, які розмовляють даною іноземною мовою, їх звичаї, менталітет, особливості національної культури тощо, а також сприяє розвитку всіх психічних процесів: сприймання, уваги, уваги, мислення. У процесі вивчення іноземної мови відбувається виховання особистості майбутнього фахівця в цілому, а також формування окремих професійно-особистісних якостей, необхідних для професійного становлення спеціаліста. Як відзначає Г.Бичкова, на сьогоднішній день в суспільстві позначилась тенденція важливості виховного впливу на молодь шляхом вивчення культури країн, мову якої вивчають. Все частіше можна почути іноземну мову по телебаченню і радіо, люди, які виростили в одній національній культурі, засвоюють істотні факти, норми і цінності іншої національної культури, тобто відбувається процес «акультуризації». Формується позитивне ставлення до країни, її народу. В цих умовах мова, яка вивчається, є джерелом виховних цінностей. Разом із мовою можуть і повинні засвоюватися культурно-етичні норми поведінки, характерні для носіїв мови, правила і норми мовленнєвої поведінки [5, с. 27].

І. Ключковська підкреслює, що підготовка фахівців до іншомовного спілкування особливо важливого значення набуває в контексті Болонського процесу, оскільки володіння іноземною мовою є важливою умовою для налагодження міжнародних ділових контактів, створення спільних підприємств, інтенсифікації взаємодії з закордонними колегами, а також для мобільності студентів, викладачів та дослідників з метою доступу до можливості одержання освіти, проведення досліджень, викладання та стажування в Європейському регіоні. У зв'язку з цим, знання іноземних мов набуває економічної цінності і розглядається як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців [6, с. 1].

Крім розширення міжнародного співробітництва, що, безперечно, є позитивним фактом, у сьогоднішніх складних соціально-політичних та економічних умовах, характерних для світової спільноти загалом, часто мають місце конфлікти і непорозуміння, які без досконалого володіння уміннями іншомовного спілкування важко було б вирішити. Зокрема, міжнародні переговори посідають унікальне місце у вирішенні проблемних ситуацій та конфліктів. Це – один із дієвих способів міжнародного спілкування, мирного врегулювання та запобігання суперечок. Переговори у міжнародній сфері належать до найдавніших видів міжнародних відносин. Вони є формою офіційного спілкування між представниками урядів і народів, організацій і установ в сфері політики, економіки, культури. Проведення таких переговорів порівнюють з мистецтвом, а їх ефективний перебіг вважається одним із способів здійснення міжнародної політики. Переговори у сфері міжнародних ділових відносин – це активний процес результативного спілкування та обговорення

позицій учасників, які мають на меті узгодити спільні інтереси. Їх предметом можуть бути не тільки актуальні спірні проблеми економічних відносин, але й умови майбутньої взаємовигідної діяльності у сфері бізнесу. Результати переговорів зазвичай фіксуються у формі двох та багатосторонніх угод, протоколів, меморандумів. Офіційний характер більшості переговорів потребує особливої уваги до протоколу, дипломатичного етикету. У переговорах ділове спілкування ведеться за певними правилами, згідно до вимог етикету. Склалася специфічна культура міжнародних переговорів, яка передбачає повагу до протилежної сторони (компанії, організації, фірми). Все це, безперечно, вимагає володіння фахівцями уміннями іншомовного спілкування. Особливо важливими є знання й уміння спілкуватися англійською мовою, яка, як відзначалося вище, сьогодні найбільш розповсюджена в діловому спілкуванні [7].

Ми солідарні з ученими, які наголошують на важливості не тільки наявності у сучасних фахівців умінь іншомовного спілкування, як однієї з важливих умов ефективності євроінтеграційних процесів, але й культури іншомовного спілкування, яку науковці розглядають як єдність культури мовлення (усного і письмового) і мовленнєвого етикету. І. Шилінська підкреслює, що культура професійного мовлення є не лише визначальною характеристикою професійної культури фахівця, але й чинником особистого осмислення і продукування ним фахових знань. Мовна освіта майбутнього фахівця є чинником готовності до активної інтелектуальної діяльності у просторі різних семіотичних систем. Культура мовлення важлива для фахівця будь-якого профілю як представника держави, від імені якої він виконує свої обов'язки. Він вирішує організаційні, вузькоспеціальні питання, спілкується з колегами, з представниками ЗМІ, бере участь у переговорному процесі, презентаціях тощо [8].

Поняття «культура» в тлумачному словнику української мови трактується як: 1) Сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. 2) Рівень розвитку суспільства у певну епоху. 3) Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини. 4) Освіченість, вихованість. 5) Рівень, ступінь досконалості якоїсь галузі господарської або розумової діяльності [9, с. 202].

Л. Симонова розглядає це поняття як систему цінностей, норм та знань, які склалися у суспільстві та регулюють його життєдіяльність, спосіб пізнання навколишньої дійсності, установки і поведінка людини, сукупність знаків, в яких міститься соціальна інформація [10, с. 10-11].

Різноманітність ділової практики спричинила виникнення відмінностей між нормативними базами професійних культур (етик), детермінованих специфікою певної професії. Безперечно, культура професійного спілкування в сфері медицини буде відрізнятися від культури спілкування в сфері освіти. Проте, як підкреслює І. Сайтарли [11, с. 140], існує загальний кодекс професійної етики, в основі якого лежать універсальні правила: глибока

повага до іншої людини; принцип достатньої поінформованості, який вимагає говорити не більше і не менше, ніж це потрібно для справи; використання правдивої інформації, оскільки від цього залежить ступінь довіри між колегами. Довірливі стосунки між співробітниками (керівником і співробітниками) виявляються також у їх спроможності надавати один одному професійну допомогу, підтримку; принцип доцільності у професійних відносинах, який означає вміння не відхилятися від теми розмови і знаходити ефективні вирішення складних питань; чітке і переконливе для співрозмовника висловлення думки, здатність уважно вислухати і адекватно сприйняти позицію співрозмовника.

Важливо підкреслити, що культура спілкування передбачає широке використання стандартних виразів, так званих «кліше». Відомо, що значній частині висловлювань в іншомовному спілкуванні притаманна певна стереотипізація, тобто існують різні кліше, штампи, стандартні вирази, які широко використовуються в діловому мовленні в схожих ситуаціях. Мовленнєві стереотипи – це готові формули з точки зору їх морфолого-синтаксичної структури і лексичного наповнення у певній мовленнєвій ситуації. Ці формули-кліше слугують орієнтирами у взаємодії партнерів по спілкуванню і обираються у відповідності з обстановкою і ситуацією спілкування. Мовленнєві кліше як стандартизовані, стереотипні мовленнєві формули в значній мірі автоматично включаються співрозмовниками в процес спілкування і тим самим сприяють економії часу і енергії учасників комунікативної взаємодії, оскільки немає необхідності постійно думати, як сформулювати на іншій мові якусь фразу. І хоч вони мають узагальнений характер і не відображають індивідуального стилю спілкування, проте мають величезне значення в оволодінні вміннями іншомовного спілкування. Саме тому кожен сучасний фахівець повинен володіти знаннями найбільш поширених кліше, тобто стереотипних висловлювань при вітанні, знайомстві, висловлюванні подяки, прощанні, вибаченні тощо.

Використання кліше в іншомовному спілкуванні тісно зв'язано з конвенційністю, тобто відповідністю певним нормам, традиціям, правилам, притаманним даній спільноті. Конвенційність в іншомовному спілкуванні передбачає дотримання певних норм і правил вербального і невербального спілкування і співвідноситься з поняттям мовленнєвого етикету, який Н. Формановська визначає як мікросистему національно-специфічних вербальних одиниць, прийнятих в даному суспільстві для установлення контактів між співбесідниками, забезпечення спілкування в бажаній тональності [12, с. 30].

Конвенційність передбачає відносини, які будуються на основі зафіксованих, задекларованих загально визнаних норм поведінки.

Отже, етикет регулює вибір тих чи інших вербальних і невербальних засобів в конкретній ситуації і обстановці для конкретного партнера по спілкуванню і представляє собою стилістичні формули-

кліше, які дозволяють продуктивно вступати в мовленнєвий контакт і підтримувати розмову в потрібній тональності.

Структура мовленнєвого етикету складається із стереотипів – типових конструкцій і кліше, які часто повторюються.

Безумовно, на сучасному етапі розвитку суспільства володіння іноземними мовами не може бути відокремлено від того соціально-культурного контексту, в якому вони використовуються.

Іншими словами, сучасні фахівці повинні бути ознайомлені з найбільш важливими аспектами щоденної і спеціальної (професійної) сфери, що орієнтує на підготовку фахівців не тільки на вузько профільному рівні, а передбачає розвиток їх загальнокультурного рівня, необхідного для об'єктивно-адекватного і повноцінного спілкування в іншомовному середовищі. Це означає, що сучасний фахівець для повноцінного іншомовного спілкування повинен володіти хоча б мінімумом так званих фонових знань.

Відомо, що фонові знання – це комплекс знань про національні особливості, національну культуру країни, мова якої вивчається, необхідних для здійснення результативного комунікативного акту.

Вважаємо, що фахівці будь-якого профілю повинні засвоїти фонові знання стосовно щоденної комунікації і фонові спеціалізовані (професійні) знання. У першому випадку під щоденною комунікацією розуміємо сукупність конкретних ситуацій, які відображають картину світу як мікрокультуру соціального спілкування типових носіїв даної мови. Мікрокультура – це конвенційно встановлені норми і правила поведінки, прийняті в іншій лінгвокультурній спільноті. У другому випадку спеціалізовані фонові знання розглядаються нами в умовах, максимально наближених до реального професійного спілкування.

У спілкуванні на іноземній мові взаємодія учасників і система їх відносин має стандартизований національно-стереотипний характер. Вступаючи в міжкультурну комунікацію, партнери є не тільки представниками певної соціальної категорії, але і носіями мови, культури конкретної країни, регіону.

Отже, оволодіння фахівцями будь-якого профілю вміннями іншомовного професійного спілкування є важливим чинником їх професійної компетентності, а культура іншомовного спілкування – однією з умов ефективної професійної діяльності сучасного фахівця.

Список літератури

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Кремінський В.Г. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у XXI ст. / В.Г. Кремінський // Вища школа. – 2002. – №4-5. – С.5.
3. Hutchinson, M. English for Special purposes / M. Hutchinson, A. Waters. – London.: CUP, 1990. — 246 p.
4. Морська Л.І. Теоретико-методичні основи

підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». 13.00.02 – Теорія і методика навчання: германські мови / Л.І. Морська – Тернопіль, 2008 – 40 с.

5. Бичкова Г. Пізнавальні та виховні можливості вивчення іноземної мови для формування загальнолюдських цінностей особистості / Бичкова Г. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2004. – Вип.7. – С. 26-28.

6. Ключковська І.М. Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.М. Ключковська. – Тернопіль, 2006 – 20с.

7. Козубовська І.В., Бабинець М.М. / І.В. Козубовська, М.М. Бабинець. Іншомовна підготовка фахівців менеджменту [монографія]. – Ужгород: ПП «Бреза», 2012. – 245 с.

8. Шилінська І.Ф. Формування культури професійного мовлення майбутніх фахівців економічного профілю в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / І.Ф. Шилінська. – Тернопіль, 2012. – 20 с.

9. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки. – Київ: Обереги, 2003. – 622 с.

10. Симонова Л.М., Стровський Л.Е. Кросс-культурные взаимодействия в международном предпринимательстве: [учеб. пособие для вузов] / Л.М. Симонова, Л.Е. Стровский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 189 с.

11. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: Навч. посібн. / І.А. Сайтарли. – К.: Академвидав, 2004. – 240 с.

12. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения / Н.И. Формановская. – М.: Смысл, 1989. – 175 с.